

JUHA SEPPÄLÄ

Mr. Smith

ROMAANI

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

© JUHA SEPPÄLÄ 2012
ISBN 978-951-0-39003-0
PAINETTU EU:SSA 2012

Pietari 1891

Lunta, puistojen puut pörheinä uudesta puhtaasta lumesta, kaikkialla kinoksia. Hevoset hölkkäsivät kaduilla lähes ääneti, Mihail Mihailovitš Schmidtin sisällä huusi.

Hän oli seisonut Pasadskaja 4:n edessä, valkeiden lehmusten alla mustassa talvi-illassa, lumen hehkussa, kaasulyhtyjien kelmeässä valossa, ja katsonut hellittämättä kolmannen kerroksen ikkunaa. Noita taloja, joissa oli kauniit, korkeat huoneet, mutta joiden kellareihin aina keväisin tuli vettä joka kasteli halot läpimäriksi.

Ihmiset kulkivat kadulla hänen ohitseen vilkaisematta-kaan häneen, vaikka juuri hänen sisällään oli tapahtumassa maailmanloppu. Pimeys ikkunassa, sekunnista, minuutista toiseen. Maailman valkeus oli muuttumassa kalman valkeudeksi. Olkoon siis siinä elämäni, jolta odotin paljon, joka oli luvannut kaiken.

Taloa vartioiva talonmies pysähtyi ja alkoi tuijottaa häntä.

Mihail Mihailovitš Schmidt lähti kiivain askelin, raskaasti hengittäen kävelemään. Devjataja Vossnajan kulmassa hän seisautui, kääntyi nopeasti kannoillaan ja näki sen mitä pelkäsi: ei Nastasia Aleksandrovnaa, ei mitään.

Srednij prospektille tultuaan hän pysähtyi jälleen, antoi

vaunujen vierii editseen ja toivoi niitä tulevan lisää, loputtomiin, molemmista suunnista. Ei valoa, ei öljylyhdyn kellertävää lupausta, kutsua ja täyttymystä. Kaikki turhaan. Hänen oli ylitettävä katu.

Hän jatkoi eteenpäin yhtä soittoa aina himmeiden sähkölyhtyjien valaisemalle Bolšoi prospektille saakka, pysähtyi taas ja antoi elämälle vielä yhden mahdollisuuden. Enää Mihail Mihailovitš Schmidt ei katsonut taakseen. Hänen askeleensa hidastuivat hänen jatkaessaan kävelyään ja suunnatesaan Nikolajevskajan rantakadulle.

Hän ei tiennyt, että Nastasia Aleksandrovna juoksi minkä pitkältä hameeltaan ja raskaalta takiltaan pääsi, samaa reittiä kuin Mihail Mihailovitš oli kulkenut, samaa reittiä jota pitkin he olivat yhdessä kymmeniä, satoja kertoja kulkeneet. Sunnuntai-iltana vastaus tulee, Nastasia oli kujeellisesti lausunut, se lukee ikkunassani kuin armollisen Jumalan tuomio. Ja talossa kolme pitkää tulitikkua, palvelijat tiessään, vain asunnon kattovalot loistivat muissa huoneissa. Viimeinen tulitikku sammui lyhtyä sytyttämättä, sammui kuin elämä ennen kuin se oli alkanut.

Nastasia juoksi eteiseen, repäisi takin naulakosta ja ryntäsi paljain päin portaikkoon. Kahdessa minuutissa saattoi menettää koko ihmeellisen elämän! Alhaalla kadulla hän oli vähällä törmätä iloiseen seurueeseen, hän parahti ja syöksyi eteenpäin. Hän tiesi että hänen oli pakko noudattaa reittiä, vaikka oikoteitä olisi ollut, Šesmaja Šesta, Pjataja Tšetvertaja. Nikolain silta, Nastasia kauhistui, Nikolain sillalle mennessä on pakko saavuttaa, sen jälkeen ei voi tietää mitä reittiä Mihail Mihailovitš kulkee.

Mihail Mihailovitš Schmidt käveli, yhä hitaammin, hartiat painuneina, lyötynä. Nastasia Aleksandrovna juoksi, juoksi niin että hänen henkensä oli seisahtua, oli vähällä kompastua pitkiin liepeisiinsä, liukastui mutta nousi ja jatkoi juoksuaan heti ensimmäisellä askeleella. Taideakatemian nurkalta hän näki ihmisvilinän seassa tutun, rakkaan hahmon nousevan loivasti kaartuvalle sillalle. Hän tiesi ehtivänsä. Hän juoksi vielä viisikymmentä metriä ja pysähtyi.

Hän seiso i paikallaan hiljaa parikymmentä sekuntia jotta pystyi huutamaaan, ohi kulkevista ihmisistä piittaamatta: Mihail Mihailovitš!

Kirkas huuto halki ilman, läpätunkeva valonsäde, välähtävä veitsenterä. Niin, jostain tuikahti valo, joka sai Aatamin ja Eevan paratiisissa pakenemaan ja peittämään silmänsä.

Schmidt pysähtyi välittömästi, kääntyi ja näki Nastasian seisovan sillan toisessa päässä. Tuota huutoa Mihail Mihailovitš Schmidt oli odottanut kaksikymmentäseitsemän vuotta, koko elämänsä ajan.

I

MR. SMITH

Saavun ovelle kuin Mr. Smith. Kuin tarkoittaa että Smith ei ole nimeni. Selvyden vuoksi käytän tästä eteenpäin itsestäni tuota nimeä, Smith.

Soitan ovikelloa ja esittelen itseni.

Sanon ratkaisevani ongelmia.

Tiedän kaikesta paljon.

Kaikkea en tiedä.

En ole lääkäri, en sielunhoitaja enkä rahoitusalan ammattilainen. En liioin huijari tai silmänkääntäjä. En laskuta, jos ratkaisua ei löydy. Minun vuokseni ette ole vaarassa menettää oppirahoja. Kun ilmestyn ovelle, olette menettäneet ne jo.

Ei uskoisi, miten paljon ongelmia meidän uudessa iloisessa Euroopassamme voi olla, uudessa Euroopassa joka oli edustuksellinen, läpinäkyvä ja läheinen, jossa demokratia sytleili kansalaiset nöyriksi ja jossa ihmiset eivät tajunneet että heidän maanosastaan oli tullut Eurooppa Oyj.

Meidät oli saatu uskomaan kaikki mitä meille kerrottiin: kun meille näytettiin keskimmäistä, meidän haluttiin näkevän viisi sormea. Koko käsi voitiin amputoida, kuten George Orwellin romaanit Amazonin Kindlestä. Sitä paitsi, kuten Stanislaw Jerzy Lec kirjoittaa: Joka sanoo me, ei tarkoita itseään.

Tämä kaikki tapahtuu tilanteessa jossa historia on enää bisneskonsepti, demokratian ja radikaalin kapitalismin risetytyt. Aikaisemmin historia oli politiikan arkeologiaa.

Euroopassa henki on kuollut, aine hallitsee.

Mutta Eurooppa kutistuu kaiken aikaa, pommit räjähtelevät yhä lähempänä, ihmismassat saartavat porttejamme. Rajoja vahvistetaan, pankit ja poliitikot pelaavat omaan, liikkeeseen pussiinsa. Rajoilla ihminen ei kohdannut ihmistä, vaan sensoreita, signaalinkäsittelyalgoritmeja ja vertailualgoritmeja. Biometriikkaa, silmän, äänen tai kädentunnistusta, geometriaa. Nenänkärki, silmäkulmat, pupillit ja suupielet ja mittauspisteiden välille syntyvät pienet kolmiot kertoivat kohtalosi. Kasvojen muoto, suun ja silmien koko.

Huputettuja kasvoja, särjettyjä näyteikkunoita, leimuavia liekkejä, kumiluoteja, vesitykkeitä, meren kuohuihin vaipuvien epätoivoisten, nimettömien olentojen raivokkaita huutoja. Varokaa, autuaat. Kun ihmiset alkavat puhua itsestään kansana, on syytä huoleen muurin molemmilla puolilla. Kansat vihaavat vapauttajaansa siinä missä tyrannejaan. Näköalana on muurin seinä. Jos laitoit jonkun leiriin, saatoit olla siellä vuoden päästä itse.

Koska en kyennyt ratkaisemaan omia ongelmiani, päätin ryhtyä ratkomaan muiden. Kun olen ovellanne, te olette ottaneet yhteyttä minuun. Tai joku on, elämä. Kutsumatta en saavu. Olen palvelijanne. Tehtäväni on tehdä olonne miellyttäväksi, mutta mahdottomuuksiin en pysty. Ainakaan aina. Aivan kaikkivoipa en ole, vaikka täytänkin toiveita, ja vaikka kaikkivoipuus on suhteellista.

Te tiedätte, miksi tulen. Syy on teidän silmissänne. Kun soitan ovikelloa, vahinko on jo tapahtunut, virhe tehty, kohtalo iskenyt. Jos arvioin, että mahdollisuuksia ei ole, poistun enkä palaa.

Usein pystyn antamaan jotain: apua, oikeutta, vähintään tunteen siitä, että huonomminkin asiat voisivat olla. Kiinnostavintahan elämässä kuitenkin ovat ongelmat, virheet, erehdykset. Elämän epätäydellisyys. Ne ovat markkinarakoja. Niistä alkaa draama, toiminta.

Jos nykyihmisellä on ongelma, hän haluaa siihen nopean ratkaisun. Ota pois minulta tämä ongelma, ne sanovat. Teen parhaani.

Uskon suoraviivaisuuteen. Minua voisi kuvata kuin Malte Laurids Briggeä: »Hän oli runoilija ja vihasi epämääräisyyttä.» Vihaan ylimääräistä syöttöä, kiekon siirtelyä. Ammun heti.

Käytössäni ei ole algoritmia, menetelmää jonka avulla tietokoneohjelma etsii ratkaisun ongelmaan. Peli aaltoilee, siinä on hetkensä, mutta viime kädessä se täytyy pitää riittävän yksinkertaisena. Uskomattoman nopeasti hetki on ohi, juhlistu sankari hylkiö, Austerlitzista Borodinoon kivenheitto, kivi jo ilmassa. Tunteiluun minulla ei ole varaa, minun on pysyttävä liikkeessä. En tavoittele mitään erityistä, ja se auttaa minua pitämään käteni vapaina. Olen yrittänyt pitää mieleni kirkkaana ja välttää kyynisyyttä, helpointa ukkosenjohdatinta yksilön ja yhteiskunnan välisessä ristipaineessa. Myönnän, että aina en onnistu.

On tervettä pyrkiä onneen ja hyvinvointiin, kärsimyksensä pois. Autan asiakkaitani näkemään mahdollisuuksia siellä missä he eivät niitä näe. Viime kädessä he ovat vain ihmisiä, jotka haluavat pysyä hengissä. Pysin kääntämään heidän tappionsa voitoiksi, menetykset positiiviseksi energiaksi. Vihatkaa, sanon joskus, ja he vihaavat. Antakaa anteeksi, ja armo lankeaa heidän vihamiestensä päälle.

Saan heidät mietteliäksi muistuttamalla, että me elämme maailmassa, jossa meitä yhdistää eniten se seikka, että kaikki me katoaisimme, lakkaisimme olemasta.

Minun on oltava vaativa, kovakin. Anteeksiantamaton en ole. Minun on kärjistettävä ja karrikoitava, jotta asiakkaalle- ni kirkastuisi hänen tilanteensa. Joskus minun on vaikutettava tapahtumien kulkuun jälkikäteen, kirjoitettava historiaa uusiksi, varsinkin jos pidän tapahtunutta kohtuuttomana. Jos tarvitaan Kekkosien aviotoon poika, teen sellaisen.

Tapahtuu myös niin, että minun on jäljitettävä ihmisiä, hakeuduttava kontaktiin heidän kanssaan, tehtävä heidät asiakkaakseni. Aina he eivät edes tiedä tarvitsevansa apua- ni. Toisinaan tarvitsen sitä itse. Silloin tiedän sen. Jos on tarpeen, olen prisma ja taitan kaiken haluamaani suuntaan. Saatan miettiä, millä tavalla isoisäni lähestyi asiakkaitaan, miten puhui, katsoi. Epäilemättä hän osasi käsitellä ihmisiä paremmin kuin omaa elämäänsä.

Se, että vihasin epämääräisyyttä ja -tarkkuutta, ei tarkoita että olisin ollut aina kaltaiseni, valmis, muuttumaton. Olen laskenut persoonallisuuteni kypsyneen kahteenkymmeneen- seitsemään ikävuoteen mennessä, mikä lienee keskiarvo. Siinä iässä kohotaan kuolemattomuuteen tai jatketaan elämää. Virheitä olen tehnyt myös sen jälkeen, mutta sittemmin olen kantanut niistä vastuun.

Asun yksin. Se on ainut vaihtoehto. Kaltaistani ihmistä ei yksikään nainen voisi sietää kovin pitkään. Enää minulla ei ole tarvetta jakaa vuodettani kenenkään kanssa, ei leikkiä kotia, ei hankkia parvekkeelle infrapunalämmitintä jonka loimussa

käpertyä nautiskelemaan iltateetä sateen ropinaa kuunnellen. En kaivannut parvekkeen pöydälle krysanteemeja, tädykkeitä tai koristekaaleja. Orastavia eturauhasvaivoja, tihentynyttä virtsaamistarvetta, nainen ei ollut ensimmäisenä mielessä. Kaksi avioliittoa, muutama avosuhte, epäluokainen määrä hoitoja – ei siis kovin epätavallinen ikäiseni miehen naishistoria. Ei jälkeläisiä, mistä saatoin vilpittömästi olla tyytyväinen. Yksi naisista oli halunnut lasta kanssani. Olin ehdottanut koiraa, mutta se ei käynyt, koska se olisi ollut liian ilmeinen lapsen korvike. Ellei kaikkea toimintaani leimannutkaan kohtuuton vastuullisuus, saatoin katsoa jossakin sentään onnistuneeni. En tiedä, olenko moraaliton ihminen, mutta olen kohdannut sellaisia liikaa.

Viimeisimmästä naissuhteestani oli jo aikaa, en tarkalleen muistanut miten paljon, kuukausia vähintään. Viimeisin repeliikkini dialogissamme taisi olla sen suuntainen, että seksi kypsällä iällä oli sopimus ja että rakkauskkin kahden aikuisen ihmisen välillä oli sitä.

Dialogia käytiin lopuksi sähköpostin välityksellä, eikä meistä kumpikaan tainnut enää merkkejä lukiessamme muistaa, että molemmissa päissä tekstiä naputteli ihminen. Ensin viestit sinkoilivat nopeina, kiihkeästi purkautuneina ryöppyinä, kunnes ne tasaantuivat laiskempitahtiseksi ja arkisemmaksi ajatusvaihdeksi.

Viimeiseen kysymysmerkkiin en enää vastannut.

Ihmiset eroavat liian harvoin. En puhu pienten lasten vanhemmista, vaan niistä joiden peli on pelattu, kenttä tyhjä, niistä joiden yhteinen koti on katkeruus ja kyllästyminen, ihmisistä jotka kulissin takana pitävät narua toistensa kaulassa

ja odottavat että jotain tapahtuu. Tuolit, joilla he seisovat, natisevat. Nämä parit vartioivat hysteerisesti usein myös muita pareja, ettei kukaan yrittäisi livahtaa karkuun yhteisen elinkautisen kirouksen kehästä. Jos joku murtaa sen, häneen kohdistetaan ennennäkemätön raivo. Toisten avioliiton särkyminen on karkea ja henkilökohtaiseksi koettu muistutus oman avioliiton kurjuudesta.

Myöhäisemmällä iällä alkaneissa suhteissa vuosien laskeminen ja muistojen tuottaminen on ikävää. Niitä kertyy hitaasti ja vähän. Lasketaan yhteisesti menetettyä elämää.

Eroamiseen tottuu. Aikuisen ihmisen elämä on sarja ihmisiä, eroja, sulkeutuvia ovia, junien ja laivojen lähtöjä, huikutuksia rannalta. Käänntyviä selkiä.

Rane ja Briscilla tulivat säästymään tältä kärsimykseltä.

Nyt vietin illat lähinnä television ääressä. Söin pähkinöitä, joskus viikonloppuisin muutaman palan tummaa suklaata, ja join pari lasillista mietoa kivennäisvettä. Suunnilleen kerran kuukaudessa nautin lasillisen chileläistä Tarapacaa tai espanjalaista Castillo Murviedroa, halpoja viinejä, ja kenties viisi kertaa vuodessa pienen aromilasillisen brandyä tai konjakkia. Humalaa en kaivannut, elämä oli laimentunut niin kuin juomani ja seksuaalisuuteni.

Tallensin ja katsoin käytännössä kaikki dokumentit: historiaa ja sotahistoriaa, rikostarinoita, politiikkaa, luontoohjelmia. Ne käsittelivät aiheita, joiden ääriviivat olivat jäsentyneet selkeiksi ja lopullisiksi. Usein ne olivat aivan konkreettisesti monoliitteja, kuten Kiinan muuri tai Nelson Mandela. Katsoin yhä uudestaan tallentamani dokumentin Stalingradin taistelusta. Tiesin tarkasti, miten kaikki kävi:

helvetti Volgan rannoilla, tarkka-ampujat, panssarit hyytävällä arolla jyräämässä nälän ja pakkasen riuduttamia sotilaita, tykistön ja raketinheitinten kaupungin raunioissa sytyttämä tulimyrsky, armoton taistelu luurankotalolta toiselle, lopulta vankien päättymättömät jonot ja parroittuneen sotamarsalkka Pauluksen kurjenkaula ja pälyilevät silmät.

Laitoin lehteen ilmoituksen »Ongelmia ratkaistaan» ja matkpuhelinnumeron, verkkosivuja minulla ei tuolloin ollut. Liitin ilmoitukseen maininnan »avoimesta» yhtiöstä, ajattelin sanan herättävän luottamusta. Lötjönen oli yhtiön toinen osakas, joka sijoitti siihen vain työpanoksensa. Vähän myöhemmin hän oli kommandiittiyhtiöni äänetön yhtiömies.

Jouduin torjumaan lukemattoman määrän tiedusteluja ongelmapuiden kaatamisesta ja kantojyrsinnästä, lumenpoistosta katoilta, tappajaetanoiden ja ampiaispesien hävittämisestä, akuutin rahantarpeen poistamisesta, jopa hankalan anopin käsittelystä. Ei sentään, etanoille kehotin kattamaan olutta ja suolaa, eivät kuulemma tepsineet. Pudottakaa ne kuumaan veteen, lisäsin, mutta vastausta ei enää kuulunut. Tuhkasta otusten torjunnassa en ollut tuossa vaiheessa vielä kuullut; tuhkalla sai kuulemma vedetyksi rajan, jota ne eivät voineet ylittää.

Minulta olisi haluttu asbestin purkua, aidanleikkuuta, arkiston- ja paperintuhoamispalveluita, ongelmajätehuoltoa, suolihuuhtelua, homeen- ja hajunpoistoa sekä pieneläinten tuhkaamista. Laihdutuspalveluja, etsiväpalveluja, erilaisia kotipalveluja. Korjausvaatimusten laatimista veroehdotuksiin ja toimeentulotukipäätöksiin. Tietoja venäläisiltä sotavankileireiltä. Minun olisi haluttu selvittävän työpaikka- ja koulukiisaamistapauksia.

Laitoin uuden ilmoituksen: »Konsulttiapua ongelmien ratkaisemisessa». Merkittävä osa asiattomista yhteydenotois-

ta loppui. En ole sentään mikään Winston Wolfe tai Victor the Cleaner.

Silti ongelmia jäi.

Torjuin rikos-, velka- ja riita-asiat. Minun oli selitettävä, että minä en ole asianajaja.

Ne eivät olleet suurin ongelma. Vaikeimpia tilanteita olivat ne, kun minua pyydettiin etsimään kadonneita perheenjäseniä tai sukulaisia, tuntemattomiksi jääneitä isiä tai omille teilleen häpyneitä täysi-ikäisiä ihmisiä, joiden katoamiseen ei liittynyt rikosta. Tällöin ei poliisikaan auttanut. Sain kuulla, että psykiatriset sairaalat eivät antaneet tietoja edes lähiomaisille. Jouduin palauttamaan jopa dokumentteja tai niiden jäljennöksiä, joissa etsittävä oli todettu isäksi.

Jos ihminen halusi kadota, se onnistui vaivattomasti. Silloin hän jätti ilmoittamatta viranomaisille osoitteensa ja kotikuntansa muuttumisen eikä päivittänyt asuinosoitettaan. Jos häntä ei ollut vihitty kirkossa eikä maistraatissa eikä hän ollut eronnut tai adoptoinut lasta, hän oli väestötietojärjestelmän ulkopuolella. Häntä ei ollut olemassa.

Vinkkasin Pelastusarmeijan Etsiskelytoimistoon, jonka tehtävänä oli etsiä kadonneita läheisiä ja yhdistää katkenneita siteitä.

Olisiko minun itseni pitänyt ottaa yhteyttä sinne?

Kuka minun isoisäni oli?

Kuka minä?

Ensimmäiseksi työtehtäväkseni tuli ratkaista elämän päättymisen ongelma. Yksinäinen vanha mies kutsutti minut kuolinvuoteelleen. Hänellä ei ollut ketään. Hän sanoi pelkäävänsä. Niin minäkin. Hän sanoi tehneensä paljon syntiä.

Niin minäkin. Istuin viikon hänen vuoteensa äärellä. Hän kuoli. Ensimmäinen toimeksiantoni jäi laskuttamatta. Miten paljon kultaa onkaan sukuni jo kuolleiden miesten sormuksissa.

Sydäntä.

Kun laitan tuommoisen sormuksen sormeeni, käteni on lapsen käsi.

Heidän elämänsä on päättynyt.

Minä elän.

Elämä voi päättyä monella tavalla.

Se voi päättyä tyynesti, laiturin viereen lipuen, mutta usein se päättyy kuin myöhäisessä iässä tapahtunut ruma ja pahanmakuinen avioero. Mihin myöhäisessä keski-iässä eronneet ihmiset joutuvat, mustaan aukkoon, odotushuoneeseen, jossa on vain yksi ovi? Iässä, jossa kukaan ei enää anna eikä kukaan saa.

Joskus elämä vain hajoaa käsiin.

Olen kohdannut ovella itkeviä naisia ja naisia jotka eivät enää itke. Osa heistä on miesten loppuun kuluttamia, käytökeltöttömiä, tarpeettomaksi käyneitä. Mies on jo siirtynyt eteenpäin.

Muistan ensimmäisen avioeroni.

Kuljin paikasta toiseen, pieni mallasviskipullo trenssini sivutaskussa. Pisarat tippuivat räystäältä, kuljin auringossa haihtuvan aamu-usvan lailla. Minulla oli uusi nainen. Talvi oli ollut raskas: tämän tästä kyynelten tulva, kuin pulpahtava veri haavasta. Lopulta itku oli katkeran voimatonta, ja se päättyi kuin lapsella, kun sitä ei enää riitä.

Emme jaksaneet kumpikaan.